



International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 5, Issue 1, April 2017, p. 182-210

Received	Reviewed	Published	Doi Number
07.03.2017	28.03.2017	24.04.2017	10.18298/ijlet.1706

**PLANT NAMES FORMED BY USING NAMES OF BLACK AND WHITE
COLOR IN KAZAKH TURKISH**

*Dilek KAPLANKIRAN*¹

ABSTRACT

Colors are an important part of human life and color names are used in all areas. Nomenclatures expressing especially black and white colors exist in every language and culture and these colors also represent special meanings. The color names which are important in vocabulary are very rich also in Kazakh Turkish. The use of color names is common in plant names as it is in every area. Plants are of great importance in culture and human life, and for this reason, their names are frequently mentioned in written works. This work has been prepared in order to determine the ways by which the colors of black and white are used in the formation of plant names and to reveal the plant name vocabulary. The annotated dictionary study, *Ösümdik Atavlarının Tüsindirme Sözdüğü*, prepared by B. Kaliyev in 2012, is the basis for the research. This study was prepared through scanning method and after that plant names which are formed by using the names of color and in the scanned work were determined. Next, the vocabulary of the plant names was evaluated and the words in the plant names formed by the names of the black and white color were classified and the plant names which were formed in Kazakh Turkish through using the names of black and white color were identified. Russian and Turkish equivalents of the plant names that were mentioned in the study were also included and at the same time the significance of names of black and white colors in Turkish culture was also mentioned. It is hoped that the uncovering of the plant names vocabulary will contribute to the work to be done in the field of linguistics.

Key Words: Kazakh Turkish, plant names, color names, white, black.

**KAZAK TÜRKÇESİNDE AK VE KARA RENK ADLARININ
KULLANIMIYLA OLUŞAN BİTKİ ADLARI**

ÖZET

Renkler insan hayatında önemli bir yer tutmakta ve renk adlarının kullanımına her alanda rastlanmaktadır. Özellikle siyah ve beyaz renklerini ifade eden adlandırmalar, her dil ve kültürde bulunmakta ve bu renkler özel anlamları da temsil etmektedir. Söz varlığı içerisinde önemli yer tutan renk adları Kazak Türkçesinde de oldukça zengindir. Renk adlarının kullanımına her alanda olduğu gibi bitki adlarında da sıkça rastlanmaktadır. Bitkiler kültürde ve insan yaşamında büyük ölçüde önem taşımakta ve bu nedenle bitki adları yazılı eserlerde sıkça geçmektedir. Ak ve kara renklerinin, bitki adlarının oluşumunda hangi yollarla kullanıldığının tespit edilmesi ve bitki adları söz varlığının ortaya çıkarılması amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır. B. Kaliyev tarafından, 2012 yılında hazırlanan *Ösümdik Atavlarının Tüsindirme Sözdüğü* adlı açıklamalı sözlük çalışması araştırmaya kaynaklık etmektedir. Bu çalışma tarama yöntemiyle hazırlanmış ve taranan eserlerdeki ak ve kara renk adlarının kullanımıyla oluşan bitki adları tespit edilmiştir. Daha sonra bitki adlarının söz varlığı ele alınarak ak ve kara renk adlarıyla oluşan bitki adlarında geçen kelimelerin tasnifi yapılmış ve inceleme sonucunda Kazak Türkçesinde ak ve kara renk adlarıyla oluşan bitki adları üzerine tespitlerde bulunulmuştur. Çalışmada geçen bitki adlarının Rusça ve Türkçe karşılıklarına da yer verilmiş ve aynı zamanda Türk kültüründe ak ve kara renk adlarının genel olarak hangi anlamları ifade ettiğine de değinilmiştir. Bitki adları söz varlığının ortaya çıkarılmasının, dil bilimi alanında yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kazak Türkçesi, bitki adları, renk adları, ak, kara.

¹ Öğretmen., Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Hazırlık Fakültesi, Türk Dili Bölümü, Türkistan – KAZAKİSTAN, dilekkaplankiran@hotmail.com.

1. Giriş

Her toplumun dilinde renk adlarının kullanımıyla oluşan pek çok ad ve terim bulunur. Türkçede ve Türk kültüründe özellikle ak ve kara renkleri yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Adların ve terimlerin oluşumunda yer alan kelimeler, o toplumdaki kültürel öğeleri ve değerleri yansıttığı gibi toplumun yaşam şeklini de ortaya çıkarmaktadır.

Bitkiler doğası gereği birçok rengi üzerinde barındırmakta ve bu nedenle bitkilerin adlandırılmasında özellikle renk adları sıkça kullanılmaktadır. Bir toplumun kültürünü araştırırken eşyalara, hayvanlara, bitkilere vb. şeylere hangi adların verildiği ve bu adların neyi ifade ettiği, nelerin ad olup olmadığı ve ad verilirken nelere dikkat edildiği ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Çünkü adlar ve terimler "...milletin hayal gücünün derinliğini, kıvrak zekâsını, espri anlayışını, tabiata bakış açısını ve hayatı kavrayış biçimini ortaya koyan dil hazineleridir" (Alkayış 2007: 621).

Bitkiler yaşamak için gerekli olan oksijeni sağlamakta ve insanlar için şifa kaynağı olmaktadır. Bitkiler bu nedenlerle insan hayatında vazgeçilmezdir. Önlere'in de ifade ettiği gibi "Bitkilerin insan yaşamındaki vazgeçilmezliği, her dilde bitki adlarıyla ilgili terminolojiyi de zengin bir alan durumuna getirmiştir" (Önlere 2004: 273). Bitki adlarının oluşumunda "Her dilde, özellikle onların biçimlerini yansıtmak üzere doğadaki benzer nesnelere ilişki kurma yoluna gidildiği, birçok bitkiye doğadaki nesnelere benzerliklerine dayanılarak ad verildiği görülmektedir" (Alkayış 2007: 2).

Dilde kullanılan bazı terim ve adlandırmalar genellikle edebî türlerde kullanılarak kültürü yansıtan unsurlar hâline gelmiştir. Bu ad ve terimlerden en çok "Hayvanlar ve bitkiler Türk folklorunun efsanelerinde, destanlarında, masallarında, türkülerinde, atasözlerinde önemli bir yer tutarlar" (Uçar 2013: 4). Bitkiler insan yaşamında ve kültüründe hayatî ölçüde önem taşımakta ve bu nedenle bitki adları yazılı eserlerde sıkça geçmektedir.

Bitki adlarının oluşumunda sık başvurulan yollardan biri renk adlarının kullanımınıdır. Her renk farklı bir toplumda çeşitli anlamları sembolize etmektedir. Bitkilerin geçtiği edebî türlerde renk adlarının bitkilerle birlikte kullanıldığı sıkça görülmekte ve özellikle "Şiirlerde, doğada bulunan varlıkların ve çiçeklerin adları verilerek üstü örtük bir renk anlatımı..." yapılmaktadır. (Gündüzöz 2003: 75). Renkler duyguları da etkilediği için edebî ve sanatsal eserlerde sıkça kullanılmaktadır.

Kaplankıran'ın belirttiği gibi "Bitki adları bir milletin hayatı algılama ve kavrama biçimini ortaya koymakla beraber kültürel unsurlara da yer vermektedir. Bir milletin dilini ve kültürünü yakından tanıyabilmek için bitki ve hayvan adlarının çok iyi incelenmesi, kültürdeki yerinin bilinmesi gereklidir" (Kaplankıran 2016a: 1164).

Kazak Türkçesinde bitki adları zengin söz varlığına sahiptir. Bitki adlarının sayısının fazla olması, bitki çeşitliliği ve aynı bitkinin farklı türlerinin ve adlarının bulunmasıyla ilgili bir durumdur. Farklı adlandırmaların dildeki çokluğu coğrafyanın geniş olması ve ağız özelliklerinin farklılık

göstermesiyle de ilgilidir. Kazak Türkçesinde bitki adları için ağızlarda kullanılan çeşitli adlandırmalar yer almaktadır. Mesela Ayçiçeği bitkisi için, Mañğıstaw'da alabaşak; Jambıl bölgesinde pisteşke; Semey bölgesinde şekildewik; Batı Kazakistan'da alaşağuw; Kostanay bölgesinde şettewik; Güney Kazakistan'da piste; Almatı bölgesinde şemişke şeklinde adlandırmalar kullanılmaktadır. Ayçiçeği, genel olarak ise künbağar adıyla bilinmektedir (ÖS 35). Bu adlandırmalardaki bağdaştırmalar ve benzetmeler ilgi çekici olup bitki adlarıyla ilgili söz varlığının ortaya çıkarılması ve bitki adlarındaki yöntemlerin de araştırılması gerekmektedir.

Türk kültüründe renkler, eskiden beri günlük hayat başta olmak üzere bayram, tören, düğün, savaş ve ibadetle ilgili uygulamalarda bazı özellikleri temsil ederken; bayrak, çadır, elbise ve çeşitli araç gereçlerde bazı anlamları yansıtmıştır. Renkler Türk kültüründe önemli bir yere sahip olmakla birlikte kara renk yasın sembolü, ak renk ise bazen savaşın sembolü olmuştur. Örneğin; Kırgızlar ve Kazaklar savaşırken ak bayrak asarlar ve yas tutan çadırlarda da kara bayrak olurdu" (Ögel 1991: 227).

Türkçede ve Türk lehçelerinde renklerin kullanımına özellikle sözcük üretmede sıkça rastlanmaktadır. "Renk adı içeren sözcükler, birleştirme ya da türetmeyle yapılmaktadır. Bu yeni sözcükler, renk ad ya da eylemi olabildiği gibi, hayvan, bitki, eşya, doğa olayı gibi özellikler gösterebilmektedir. Renk adı içeren atasözü ve deyimlere de sıklıkla rastlanmaktadır" (Bayraktar 2014:2). Adlandırmalar çeşitli yollarla yapılmaktadır. Adlandırma ve terimlerde renk adlarının kullanımını Aksan, "dilimizde en eski kaynaklarda görülen doğaya bağlı anlatımın tanıkları olarak" ifade etmektedir. (Aksan 1978: 95).

Türkçede renkler özellikle ismin önüne getirilerek sıfat tamlaması şeklinde kullanılmaktadır. Bu durum bitkilerde sıkça görüldüğü gibi kişi adlarında da görülmektedir. Türk devletlerinde geçen "Kara Arslan, Kara Yusuf, Kara Mehmet, Ak Şemseddin, Ak Sungur, Sarı Selim" gibi isimlerin kullanımı bu duruma örnek gösterilebilir. (Kütük 2014: 165).

Doğadaki renkler, zamanla gerçek anlamlarının dışında yan anlamlar kazanarak çeşitli sembolleri de ifade etmektedirler. "Bu semboller zamanla dinî, millî ve manevî değerler kazanmaya başlamıştır. Siyah rengi güç, kuvvet veya kötülük anlamlarını temsil etmeye başlarken beyaz da devleti, temizliği ve saflığı temsil etmeye başlamıştır." (Ayan ve İnce 2015: 190). Kara rengi Türk kültürü ve mitolojisinde zamanla olumludan olumsuzu doğru çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Kazak-Kırgız Türklerinin batıl inançlarında Albastı'nın iki türde olduğuna, birinin Kara Albastı diğeri de Sarı Albastı olduğuna inanılmaktadır. Kara olarak da bilinen Kara Albastı, ciddi ve ağırbaşlı bir ruh olarak da anlatılır. Şamanist Türkler lohusa kadınları Kara albastı (Karabastı-Karakura)'dan korumak ve karayı kovmak için kara baksı çağırırlardı (Ögel 1995: 260-262).

Ak ve kara renkleri her toplumda mutlaka bulunmaktadır. Ak ve kara birbirinin zıt anlamı olduğu gibi anlam olarak da zıt durumları ifade ederler. Ak rengi, aydınlığı, saflığı, şansı, temizliği, iyiliği ve sevinci temsil ederken; kara rengi ise, karanlığı, kötülüğü, hüznü, uğursuzluğu ve ölümü temsil eder. Türk mitolojisinde de bu renklerin kullanımına ve anlamlarına rastlanmaktadır. Türk mitolojisinde iki şaman olduğuna ve bu şamanlardan birinin ak, diğeri ise kara şaman

olduğuna inanılır. “Geçmişte iyi ve aydınlık ruhlar şerefine kansız kurban ve ayin törenlerini idare eden Ak Şamanlar kuş, geyik ve ayı biçimindeki beyaz elbiseler giyer, başlarına beyaz kuzu derisinden yapılmış külah takar, uğurlu ve kutsal olan ak renkli atlara biner ve gökyüzüne çıkmayı sembolize eden hareketler yaparlardı. Kara Şamanlar ise kötü ve karanlık tanrıların ruhuna ayinler düzenlerlerdi” (Küçük 2010: 200).

Renkler sadece mitolojik unsurlarda ve dinî inançlarda değil Kütük’ün de ifade ettiği gibi “Renkler, Türk toplumları arasında şehir, dağ, deniz ve ova ve gölleri adlandırmada hatta yönleri ifade etmek amacıyla da kullanılmıştır” (Kütük 2014: 142). Mesela beyaz renk, Türklerde ve Çinlilerde batıyı temsil ederken Hintlilerde doğuyu; Eski Ahitlerde güneyi; Mayalarda kuzeyi temsil etmektedir. (Gabain’den aktaran Gündüzöz 2003: 73).

Kazak Türkçesi bitki adlarıyla ilgili Türkiye’de hazırlanan 2 çalışmaya rastlanmış ve bu çalışmalar aynı kişi tarafından hazırlanmıştır. Bunlardan ilki “Kazak Türkçesinde organ ve vücut bölümlerine ilişkin adlarla oluşturulan bitki adlandırmaları”dır. Bu çalışmasında yazar 458 bitki adı tespit etmiş olup bu bitki adlarında 64 organ ve vücut bölümüne ilişkin adın geçtiğini belirtmiştir. (Kaplankıran 2016b: 297).

İkinci çalışma ise “Kazak Türkçesinde Hayvan Adlarıyla Oluşturulan Bitki Adlandırmaları Üzerine” adındaki çalışmadır. Bu çalışmada hayvan adlarının kullanımı yoluyla 454 bitki adına ulaşılmış olup elde edilen bitki adlarında 114 hayvan adına rastlandığı belirtilmektedir. (Kaplankıran 2016a: 1179).

Kaplankıran, yapmış olduğu çalışmalarında “Kazak Türkçesi bitki adlandırmalarına bakıldığında hayvan adıyla birlikte vücut bölümlerine ilişkin adlandırmaların, organ adlarının, renk adlarının yer aldığını...” vurgulamıştır. (2016a: 1179). Bu nedenle renk adları arasından en sık kullanılan ak ve kara renk adlarıyla oluşan söz varlığı tespit edilmiştir.

Kaplankıran’ın belirttiği gibi “Kazak Türkçesindeki adlandırmalarda kullanılan bütün yollar belirli bir sisteme ve düzene dayanmaktadır” (Kaplankıran vd. 2017: 248). Bu sistem ve düzen sadece bitki adlarıyla sınırlı olmayıp bütün hayvanlar, nesnelere vb. adlandırılırken de ortaya çıkmaktadır.

2. Yöntem

Kazakistan özellikle çok geniş bir alana sahip olduğu için birçok bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır. Kazak Türkleri kendi coğrafyalarında yetişen bitkileri adlandırma noktasında çeşitli yöntem ve sistemlere başvurmaktadır. Bu hususun dikkat çekmesi üzerine ak ve kara renk adlarıyla oluşturulan bitki adları tespit edilmiş ve tespiti yapılan bitki adları incelenerek çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır.

Bitki adlarındaki renk adı kullanımları arasında en çok ak ve kara renklerine rastlandığı için renkler arasından sadece bu iki renk adının geçtiği bitki adlarına çalışmada yer verilmiş ve bitki

adlarının Rusça ve Türkçe karşılıklarıyla birlikte oluşturulma sistematığı üzerinde durulmuştur. Bitki adlarında geçen kelimeler yapı ve anlam bakımından ele alınarak söz varlığının tasnifi yapılmıştır. Tasnif aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

Kazak Türkçesinde Aık ve Kara Renk Adlarıyla Oluşturulan Bitki Adlandırmaları

1. Birleşik Kelime Yapısında Kullanılan Bitki Adları

1.1. İki Kelimededen Oluşan Birleşik Yapıdaki Bitki Adları

1.1.1 Renk ve Bitki Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.2 Renk ve Bitki Bölümlerine Verilen Adın Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.3. Renk ve Organ Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.4. Renk ve Vücut Bölümüne İlişkin Adın Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.5. Renk ve Hayvan Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.6. Renk Adı ve Kadınları İfade Eden Terimlerin Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.7. Renk ve Bir Özelliği Belirten Adın Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.8. Renk ve Hastalık Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.9. Renk ve Nesne Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.10. Renk Adlarının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.11. Renk ve Bulunulan Yerin Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.12. Renk Adı ve Doğayla İlgili Terimlerin Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.13. Renk ve Zaman Bildiren Adın Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.14. Renk ve Yaşanılan Yer Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

1.1.15. Sınıflandırması Yapılamayan Birleşik Yapıdaki Bitki Adları

1.2. Üç Kelimededen Oluşan Birleşik Yapıdaki Bitki Adları

1.2.1. Renk, Organ ve Bitki Adı Birleşerek Oluşan Bitki Adları

1.2.2. Renk, Hayvan ve Bitki Adı Birleşerek Oluşan Bitki Adları

1.2.3. Renk, Organ ve Nesne Adı Birleşerek Oluşan Bitki Adları

1.2.4. Renk ve Bitki Adları Birleşerek Oluşan Bitki Adları

1.2.5. Renkler ve Bitki Adı Birleşerek Oluşan Bitki Adları

2. Sıfat Tamlaması Yapısında Kullanılan Bitki Adları

2.1. Renk Adlarının Doğrudan Sıfat Görevinde Kullanıldığı Yapılar

2.2. Renk Adının Organ Adıyla Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar

2.3. Renk Adının Renk Adıyla Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar

2.4. Renk Adının Eklerle Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar

2.5. Renk Adının Bitki Bölümlerine Verilen Adlarla Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar

2.6. Renk Adının Bitki Adlarıyla Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar

2.7. Renk Adının Kadınları İfade Eden Terimlerle Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar

3. Belirtili İsim Tamlaması Yapısında Kullanılan Bitki Adları

4. Renk Adına Ek Getirilerek Türetilen Bitki Adları

Renk adlarının bitki adlarında kullanılıyor olması Kazak Türkçesinde olduğu gibi Türkçe ve Türkçenin diğer lehçelerinde de görülen bir durumdur. Bitki adları söz varlığını ortaya çıkarmak amacıyla Türk kültüründe önemli bir yeri bulunan ak ve kara renk adlarıyla oluşan bitki adları üzerine çalışmanın dilbilim alanındaki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Tespit ve Sınıflandırma

Kazak Türkçesinde Aқ ve Қара Renk Adlarıyla Oluşturulan Bitki Adlandırmaları

1. Birleşik Kelime Yapısında Kullanılan Bitki Adları

1.1. İki Kelimededen Oluşan Birleşik Yapıdaki Bitki Adları

1.1.1 Renk ve Bitki Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve bitki adı

aқboz - кобыль: Sorguç otu renginden dolayı bu adla da anılmaktadır (ÖS 23). (aқ+boz) boz: Sorguç otu (ÖS 92).

aқbozdıқ: bk. aқboz. Batı Kazakistan bölgesinde kullanılan bir adlandırma (ÖS). (aқ+boz+dıқ) boz: Sorguç otu (ÖS 94).

aқgül¹ - белоцветник: Göl soğanı (ÖS 23). (aқ+gül) gül: Çiçek (KTTTS 113).

aқgül²: bk. aқjupar (ÖS 24).

aқgül³ - ветреница: Dağ lalesi (ÖS 24).

aқjalbız - полынь цитварная: Yavşan otunun bir çeşidi. Bu bitki dârilik dermene adıyla da geçmektedir (ÖS 24). (aқ+jalbız) jalbız: Nane (ÖS 131).

aқjelkek - хрен: Bayır turpu (ÖS 25). (aқ+jelkek) jelkek: Yemlik (ÖS 144).

aқjelken: bk. aқjelek¹ (ÖS 25). (aқ+jelken) jelken: Turp (ÖS 145).

aқjupar - жасмин, ясмин, чубушник: Yasemin çiçeği. Bu bitki *aқtamaқgül*, *aқgül²* olarak da geçmektedir (ÖS 25). (aқ+jupar) jupar: Güzel kokulu bitki, leylak (KTTTS 187).

aққалақай - яснотка белая: Beyaz ballıbaba (ÖS 26). (aқ+қалақай) қалақай: Isırgan otu (ÖS 213).

aқkekire - астра: Yıldızpatı. Bu bitki қаşқargül adıyla da geçmektedir. (ÖS 25). (aқ+kekire): kekire: Peygamber çiçeği (KTTTS 225).

aққобаң: Buğdayın iri ve beyaz renkli bir türü Bu bitki aқköben ve aқkubaң adlarıyla da geçmektedir (ÖS 26). (aқ+қобаң) қобаң: Buğdayın bir türü (ÖS 242).

aқleyli - просвирник белая: Ebegümesinin bir türü (ÖS 28). (aқ+leyli) leyli: Ebegümesi (ÖS 28).

aқmiya¹ - брунец: Асı meyan (ÖS 28). (aқ+miya) miya: Meyan kökü (KTTTS 381).

aқmiya² - термописис уа да мышатник: Sağı meyan (ÖS 28-29).

aқnar - чистотел: Gelincikgillerden kırlangıç otu halk ağızlarında bu adı almaktadır. Bu bitki için süyelşöp adı kullanılmaktadır (ÖS 29). (aқ+nar) nar: Meyve türü, nar.

aқot: Ауық otu, kandıra otu gibi buğdaygil türünden bitkilerin genel adı (ÖS 29). (aқ+ot) ot: Ot (KTTTS 419).

aķöleñ - вейник ложнотростниковый: Kandıra otunun su kenarlarında yetişen bir türü, sazçimi (ÖS 29). (aķ+ölen) öleñ: Papirüsçillerden bir bitki türü, ayakotu (ÖS 311).

aķpiya - рябчик русский: Lalenin bir türü, ters lale (ÖS 29). (aķ+piya) piya: Papatyagiller ailesine ait, sarı, kısa boylu çiçekleri kaplayan geniş bitki cinsi grubu (ÖS 315).

aķsarımsaķ: Sarımsağın bir türü (ÖS 30). (aķ+sarımsaķ) sarımsaķ: Sarımsak (ÖS 337).

aķsırķın - ильиния: Kenevir gibi iri ve acı bir ot türü (ÖS 30). (aķ+sırķın) sırķın-sırğın: Sığırkuyruğunun bir türü (ÖS 368).

aķşagan - ясенец: Sedef otugillerden gazel otu (ÖS 32). (aķ+şagan) şagan: Dişbudak ağacı (ÖS 436).

aķşayır - сушеница: Bozağın bitkisi (ÖS 32). (aķ+şayır) şayır: Maydanozgillerden çiçekli bir bitki, çakşır otu (ÖS 440).

aķşeseķ¹ - резуха: Turpgiller ailesinden kaz teresi. Bu bitki kıyğak adıyla da geçmektedir (ÖS 33). (aķ+şeseķ) şeseķ: Auççeğinin arasında çıkan yabancı canavar otu (ÖS 451). 2. Çiçek (KTTTS 639).

aķşeseķ² - бочанцевия: Sadece Karadağ'da rastlanan beyaz çiçekli endemik bir bitki (ÖS 34).

aķşeseķ³ - ромашка лекарственная: Papatyanın bir türü (ÖS 34).

aķşeseķ⁴: Civanperçemi (ÖS 34).

aķşıtır - скрытосемянница: Burçak cinsinden hayvan yemi olarak kullanılan bir bitki türü (ÖS 35). (aķ+şıtır) şıtır: Otsu bir bitki türü (ÖS 469).

aķşöp - пырей волосоносный: Ayrık otunun bir türü. Bu bitki narğiya adıyla da geçmektedir (ÖS 34). (aķ+şöp) şöp: Ot (KTTTS 645).

aķtaspa - астрагал укороченноцветный: Gevenin bir türü (ÖS 31). (aķ+taspa) taspa: Geven (ÖS 388).

aķurık / ağurık: Tohumu beyaz, kabuğı sert, kışın saklamaya dayanıklı, iri ve tatlı bir kavun türü (ÖS 32). (aķ+urık) urık: Tohum (KTTTS 587).

ķarabiyday - рожь: Çavdar. Bu bitki arış, arış, uraş, balbiyday, jarşa, jawşa adlarıyla da geçmektedir (ÖS 220). (ķara+biyday) biyday: Buğday (ÖS 88).

ķarabuta: Karaçalı (ÖS 221). (ķara+buta) buta: Çalı, maki (KTTTS 100).

ķarabüldirgen- ежевика: Böğürtlenin koyun renkteki türü. Bu meyve ķojaķat ve ķojaķey adıyla da geçmektedir (ÖS 221). (ķara+büldirgen) büldirgen: Böğürtlen (ÖS 108).

ķaraeren: bk. ķara ermen (ÖS 224). (ķara+eren) eren: Diş budak ağacı (ÖS 126).

ķarağaldak - тюльпан черный: Siyah lale (ÖS 222). (ķara+ğaldak).

qarajemis¹ - жостер: Meyveli çalı türlerinden cehri (ÖS 224). (qara+jemis) jemis: Meyve, yemiş (KTTTS 174).

qarajemis² - крушина: Cehrinin bir türü, barut ağacı (ÖS 224).

qarajiydek¹ - черника: Yaban mersini (ÖS 224). (qara+jiydek) jiydek: Yemiş (KTTTS 177).

qarajiydek²: bk. qarabüldirgen (ÖS 224).

qaraqumıq - гречиха: Karabuğday bazen renginden dolayı bu adı almaktadır (ÖS 226). (qara+qumıq) qumıq: Karabuğday (ÖS 259).

qaraot¹ - портулак: Semizotunun bir türü (ÖS 228). (qara+ot) ot: Ot (KTTTS 419).

qaraot²: Yavşan, pelin otu, soda otu gibi tuzcul ve çalimsı bitkilerin genel adı. Bu bitkiler tamamen olgunlaştıktan sonra koyu kahverengi olduğu için bu adı almaktadır (ÖS 229).

qaraöleñ - оська туркестанская: Papirüsgillerden bir bitki, ayakotunun bir türü (ÖS 229). (qara+öleñ) öleñ: Papirüsgillerden bir bitki türü, ayakotu (ÖS 311).

qaraörük - слива уа да чернослив: Kara erik (ÖS 229). (qara+örük) örük: Kayısı (ÖS 313).

qararawşan - гультемия: Gül ailesinden bir bahçe bitkisi (ÖS 229). (qara+rawşan) rawşan: Gül (ÖS 321).

qarasora - конопля дикая: Kenevirin yabanî bir türü. Bu bitki kendirquwray adıyla da geçmektedir (ÖS 229). (qara+sora) sora: Tuzlu arazide yetişen bir bitki türü (ÖS 353).

qarashağır - свиной, бермудская трава уа да собачий зуб: Köpek dişi ayığı (ÖS 230). (qara+şağır) şağır: Yavşan otu (ÖS 437).

qarashalañ - (роголистник): Küçük çiçekli, sarı budaklı su bitkisi, suboynuzu. Bu bitkiye balıkçılar qarashalan adını vermekte ve bu bitki müyizjapıraқ adıyla da geçmektedir (ÖS 231). (qarashalañ) şalañ: Su bitkilerinin bir türü (ÖS 441).

qarashayır: bk. qarashağır (ÖS 230). (qara+şayır) şayır: Maydanozgillerden çiçekli bir bitki, çakşır otu (ÖS 440).

qarashıtır: Koyunun severek tükettiği otlardan biri (ÖS 231). (qara+şıtır) şıtır: Kara renkli, küçük taneli, hayvanların tükettiği, başaklı kısa bir bitki türü (ÖS 469).

qarashiye - вишня дикая уа да кустарниковая: Yabanî kiraz renginden dolayı bazen bu adı almaktadır (ÖS 231). (qara+şiye) şiye: Vişne (ÖS 451).

qarashöp: bk. qaraot (ÖS 231). (qara+şöp) şöp: Ot (KTTTS 645).

qarashunaқ: Gövdesi küçücük bir buğday türü (ÖS 231). (qara+şunaқ) şunaқ: Otsu bir bitki türü (ÖS 460).

qaraunıq: Kavunun bir türü (ÖS 230). (qara+unıq) unıq: Tohum (KTTTS 587).

Renk adı + ek ve bitki

ağşagül - житник уа да гипекоум: Yabanî bir bitki türü (ÖS 32). (ağ+şa+gül) gül: Çiçek (KTTTS 113).

ğaraşaoirik: bk. ğaraörik (ÖS 231). (ğara+şa+örik) örik: Kayısı (ÖS 313).

Renk ve bitki + ek

ağşekşe - резушка: Turpgillerden fare kulağı teresi (ÖS 34). (ağ+şek+şe) şek: 1. Ayçiçeğinin arasında çıkan yabanî canavar otu (ÖS 451). 2. Çiçek (KTTTS 639).

Bitki ve renk

taspağara: Tuzlu topraklarda yetişen, koyunun severek yediğı bitki türü (ÖS 389). (taspa+ğara) taspa: Geven otu (ÖS 388).

1.1.2 Renk ve Bitki Bölümlerine Verilen Adın Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları**Renk adı ve bitki bölümlerine verilen ad**

ağjapırağ¹: ноголоватка уа да юринья: Endemik bir bitki türü, geyik göbeğı (ÖS 24).

ağjapırağ²: bk. ağşkiniñjapırağı (ÖS 24).

ağsabağ - саксауыл белый уа да персидский саксауыл: Seksevil ağacının bir türü, sarı beyaz olan türü (ÖS 29). (ağ+sabağ) sabağ: Sap (KTTTS 457).

ağtamır - ремень низкий: Kuzukulağıgillerin kumlu yerlerde yetişen bir türü, ravent bitkisi, ışkın (ÖS 30-31). (ağ+tamır) tamır: Bitki kökü (KTTTS 518).

ağtiken¹: Devetabanı ailesinden dikenli bir bitki (ÖS 31). (ağ+tiken) tiken: Diken (KTTTS 572).

ağtiken² - астрагал цингера: Gevenin bir türü (ÖS 32).

ağtikenek: bk. ağtikenşe (ÖS 32). (ağ+tikenek) tikenek: Diken (KTTTS 573).

ağtikenşe - онопордон: Kangal (ÖS 32). (ağ+tiken+şe) tiken: Diken (KTTTS 572). (ağ+japırağ) japırağ: Yaprak (KTTTS 162).

ğaradän - щетинник сизый: Buğdaygillerden kirpidarı, sıçansarı olarak bilinen bitki türü (ÖS 224). (ğara+dän) dän: Tohum, tane (KTTTS 121).

ğarajapırağ: Hayvanlar için besleyici bir ot türü (ÖS 224). (ğara+japırağ) japırağ: Yaprak (KTTTS 162).

ğarakağı - унгерния: Nergisgillerden soğanlı bir bitki türü. Bu bitki äsiya adıyla da geçmektedir (ÖS 225). (ğara+kağı) kağı: Kabuk, zar (KTTTS 267).

qaramasaq - лепталеум нителистный: Alginotu (ÖS 227). (qara+masaq) masaq: Başak (KTTTS 369).

qarasabaq - саксаул черный: Seksevil ağacının bir türü. Bu bitki qarasüyek adıyla da geçmektedir (ÖS 229). (qara+sabaq) sabaq: Sap (KTTTS 457).

qaratamır - чернокорень: Hodangillerden köpek dili (ÖS 230). (qara+tamır) tamır: Bitki kökü (KTTTS 518).

qaratiken: Kurak ve tuzlu topraklarda yetişen dikenli bitki (ÖS 230). (qara+tiken) tiken: Diken (KTTTS 572).

qaratuqım - черноплодник: Aronia meyvesi (ÖS 230). (qara+tuqım) tuqım: Tohum, mahsul (KTTTS 553).

qaratünek - муретия уа да муреция: Hoş kokulu, çok yıllık, kök yumrulu, sarı çiçekli bir bitki türü (ÖS 230). (qara+tünek) tünek: Bitki veya karpuzun yumrusu (KTTTS 561).

1.1.3. Renk ve Organ Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve organ adı

aqbas¹ (солонечник): Kurak arazide çalı arasında yetişen budaklı, ketene benzeyen yabancı bitki türü. Kazak Türkçesinde *dalazıqır* adıyla da geçer (ÖS 21). (aq+bas) bas: Baş, kafa (KTTTS 79).

aqbas²: bk. aqbaşöp¹ (ÖS 22).

aqbawır: Darının küçük bir türü (ÖS 23). (aq+bawır) bawır: Karaciğer (KTTTS 83).

aqbüyrek (чистяк): Agrasık salebi. Dış şekli böbreğe benzetildiği için bu adı almıştır (ÖS 23). (aq+büyrek) büyürek: Böbrek (KTTTS 100).

aqjumır: Hayvanlardaki tüberküloz hastalıklarında kullanıldığında iyi sonuç veren, hayvanlar için ilaç olarak kullanılan bir bitki türü (ÖS 25). (aq+jumır) jumır: İşkembe (KTTTS 187).

aqjürek - зигалденус: Çiçeği laleye benzeyen sarı renkli bitki. Sapı düz, yaprakları uzun olan bu bitkinin yaprakları sarına sırlanmış şekilde. Dibinde ikiye bölünmüş soğan kökü bulunuyor. Halk tıbbında önemli yeri olan bir bitki (ÖS 25). (aq+jürek) jürek: Kalp, yürek (KTTTS 190).

aqkanat (белокрыльник- калла): Zambak çiçeği (ÖS 26). (aq+kanat) kanat: Kanat (KTTTS 284).

aqkulaq - белянка: Mantarın bir türü (ÖS 27). (aq+kulaq) kulaq: Kulak (KTTTS 332).

qarabas - тимофеевка луговая: İtkuyruğu, çayır kelp kuyruğu. Bu bitki *qarabas şalgın*, *şalgın* adlarıyla da geçmektedir (ÖS 219-220). (qara+bas) bas: Baş (KTTTS 79).

qarabawır (крушина): Cehrinin bir türü, barut ağacı. Bu bitki *işomırt* adıyla da geçmektedir (ÖS 220). (qara+bawır) bawır: 1. Karaciğer 2. Kardeş (KTTTS 83).

qarağayqulaq - подъяльник: Mantarın bir türü (ÖS 222). (qara+ğay+qulaq) qulaq: Kulak (KTTTS 332).

qaraköz: Aşılama yoluyla elde edilen üzüm türü. Kara renkli, iri, tatlı olan bu üzüm türü sıcak ve soğuğa dayanıklı değildir (ÖS 225). (qara+köz) köz: Göz (KTTTS 242).

qaraqulaq¹ (чернушка): Çörek otu bitkisi. Bu bitki *sodana* adıyla da geçmektedir (ÖS 226).

qaraqulaq²: Yılanıyastığıgillerin bir türü. Rengi siyah, şeklide kulağa benzediği için bu şekilde adlandırılmaktadır (ÖS 226). (qara+qulaq) qulaq: Kulak (KTTTS 332).

qaraquyruq (калям остроконечник): Sert yapraklı ot türü (ÖS 226). (qara+quyruq) quyruq: Kuyruk (KTTTS 331).

qaramoynaq: Geç olgunlaşan, dışı kara, lezzetli bir kavun türü (ÖS 227). (qara+moynaq) moynaq: Deve boynu (KTTTS 382).

1.1.4. Renk ve Vücut Bölümüne İlişkin Adın Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve vücut bölümüne ilişkin ad

aqbaqay - белокопытник: Petasites, kel otu, veba otu (ÖS 21). (aq+baqay) baqay: Ayak parmak kemiği (KTTTS 74).

aqbilek: Kamış bazı yerlerde bu adı almaktadır (ÖS 23). (aq+bilek) bilek: Bilek (KTTTS 103).

aqjal - астрагал каракугинский: Geven bitkisinin bir türü (ÖS 24). (aq+jal) jal: Yele (KTTTS 155).

aqkıltan (белоус): Kıl otu. Bu bitki *aqkıltıq* adıyla da geçmektedir (ÖS 27). (aq+kıltan) kıltan: Kılçık (KTTTS 346).

aqkıltıq: bk. aqkıltan (ÖS 28). (aq+kıltıq) kıltıq: Kıl, tüy (KTTTS 346).

aqsiyraq (партеноциссус): Sarmaşık türü (ÖS 30). (aq+siyraq) siyraq: Baldır, incik (KTTTS 482).

aqşüyek (саксаул белый): Seksevil ağacının bir türü; ağaç görünümlü çalı türü. Bu bitki *aqsabak*, *seksevil* adlarıyla da bilinmektedir (ÖS 30). (aq+şüyek) şüyek: Kemik (KTTTS 495).

aqtaban - лютик: Dügün çiçeği bazı yerlerde bu şekilde adlandırılmaktadır. Dügün çiçeği için *sarğaldaq* adlandırması yaygın olarak kullanılmaktadır (ÖS 30). (aq+taban) taban: Ayak tabanı (KTTTS 509).

aqtamak - жасмин-ясмин: Yasemin çiçeği bazen bu adı alır. Yasemin *aqjupar*, *aqtamakgöl*, *aqgöl* olarak da geçmektedir (ÖS 30). (aq+tamak) tamak: Boğaz, imik (KTTTS 517).

aqtuyaq - просвирияк - мальева: Ebegümececinin büyük çiçekli türü. Bu bitki *qulqayır*, *gölqayır* adıyla da geçmektedir (ÖS 31). (aq+tuyaq) tuyaq: Toynak (KTTTS 559).

qaraqas (чернобровцы): Kadife çiçeği (ÖS 225). (qara+qas) qas: Kaş (KTTTS 298).

qarasüyek: Kumlu yerlerde yetişen, fazla büyük olmayan, dalları köküne yakın, sapı siyah renkli bir ağaç türü, seksevil ağacı. Bu bitki *seksevil* olarak bilinen ağacın türlerinden biri, *qarasabaq* adıyla da bilinir (ÖS 229). qaramoynaq: (qara+süyek) süyek: Kemik (KTTTS 495).

qaratuyaq : Kurak yerde yetişen, başaklı bir bitki türü (ÖS 230). (qara+tuyaq) tuyaq: Toynak (KTTTS 559).

Vücut bölümüne ilişkin ad +ek ve renk adı

jündiqara - спаржа: Kuşkonmaz (ÖS 165). (jün+di+qara) jün: Kıl, tüy, yün (KTTTS 189).

1.1.5. Renk ve Hayvan Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve hayvan adı

aqkiyik: Dağda yetişen yapraklı bitki (ÖS 26). (aq+kiyik) kiyik: Geyik (KTTTS 237).

aqqoy - чесночный лук: Halk arasında sarımsak bu adla da bilinmektedir (ÖS 27). (aq+qoy) qoy: Koyun (KTTTS 311).

aqquw - роза белая: Gülün bir türü, beyaz gül (ÖS 27). (aq+quw) quw: (KTTTS 325).

aqşatay - астрагал песчаный: Geven bitkisinin türü (ÖS 33). (aq+şa+tay) tay: Tay (KTTTS 511).

qarabalıq: Buğdayın yumuşak bir türü (ÖS 219). (qara+balıq) balıq: Balık (KTTTS 78).

qaraküye - головня: Taneli tahılların başağına zarar veren asalak bir mantar türü (ÖS 225). (qara+küye) küye: Güve (KTTTS).

1.1.6. Renk Adı ve Kadınları İfade Eden Terimlerin Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve kadınları ifade eden terimler

aqbiykeş: bk. aq tarı (ÖS 23). (aq+biykeş) biykeş: genç kızlar ile kadınlara söylenen kibar hitap şekli (KTTTS 89).

aqkelin - ханделия: Dağlık alanda yetişen, parça parça kızıl saçaklı, güzel beyaz bir çiçek türü (ÖS 26). (aq+kelin) kelin: Gelin (KTTTS 226).

aqşultan - чернослив: Kara eriğın bir türü. Bu meyve qaraörık adıyla da bilinmektedir (ÖS 30). (aq+sultan) sultan: Hükümdar, sultan (KTTTS 493).

aqtoqal - безостая: Buğdayın kılçiksız bir türü (ÖS 31). (aq+toqal) toqal: Kuma (KTTTS 255).

kızqarağay: Görünüşünün güzelliğinden dolayı ladin ağacı bu adı da almaktadır (ÖS 265).

1.1.7. Renk ve Bir Özelliği Belirten Adın Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve bir özelliği belirten ad

ağköbeň: bk. aqkobaň (ÖS 26). (ağ+köbeň) köbeň: Etilenen, semiz hâle gelen (KTTTS 241).

ağmamık - бескильница: Buğdaygillerin bir türü (ÖS 28). (ağ+mamık) mamık: Yumuşacık kuş tüyü (KTTTS 366).

ağsasık: Ağaç türü (ÖS 30). (ağ+sasık) sasık: Kokmuş, kokuşmuş (KTTTS 471).

ağşırın: Tadı dil kamaştırıcı, soğuğa dayanıklı, beyaz renkli bir elma türü (ÖS 35). (ağ+şırın) şırın: 1. Can suyu, özsu 2. Tatlı (KTTTS 656).

ağşolak - овес северный: Yulafın iri taneli, soğuk yerlerde yetişen bir türü (ÖS 34). (ağ+şolak) şolak: 1. Çolak 2. Uzun olmayan, kısa (KTTTS 642).

ağşunaq: bk. aqşoqan (ÖS 35). (ağ+şunaq) şunaq: Kulağı yapışık ya da kesik olan (KTTTS 648).

ağürpek - лепидолописис: Papatyagillerin sarı renkli bir türü (ÖS 32). (ağ+ürpek) ürpek: Yeni tüylenmeye başlayan (KTTTS 600).

qaraqat¹ - смородина: Frenk üzümü. Bu bitki ayuqaraqat, koyqaraqat, tiyinqaraqat adlarıyla da geçmektedir (ÖS 225). (qara+qat) qat: Kat, tabaka, katman (KTTTS 299).

qaraqat² - барбарис: Amberbaris adlarıyla bilinen meyveli çalı (ÖS 226).

qaramataw¹ - камфоросма: Tuzcul bir yem bitkisi, ezgen (ÖS 227). (qara+mataw) mata-: Sıkıcı bağlamak, sarmak (KTTTS 370).

qaramataw² - солянка листовничная: Tuzcul bitkilerin bir türü, soda otu (ÖS 227).

qaraşoq- камфоросма джунгарская: Tuzcul yem bitkilerinin bir türü (ÖS 231). şoq: Bir grup, bir dizi, demet (KTTTS 641).

qattıqara¹ - сведа древовидная: Kurak arazide yetişen tuzcul bitkilerin sert bir türü (ÖS 237). (qattı+qara) qattı: 1. Sert, katı 2. Çok, pek, fazla (KTTTS 301).

qattıqara²: Bir ağaç türü, seksewil ağacına benzeyen bir tür (ÖS 237).

körqara: bk. qara baraq (ÖS 76). (kör+qara) kör: Kör (KTTTS 249).

meñdiqara: Özellikle devenin severek tükettiği bir bitki türü (ÖS 293). (mendi+qara) mendi: Benli, beni olan (KTTTS 377).

tättıqara: Erken olgunlaşan kara üzüm türü (ÖS 395). (tättı+qara) tättı: Tatlı, lezzetli (KTTTS 528).

1.1.8. Renk ve Hastalık Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Hastalık adı ve renk adı

kötürkara - Kuru ve tuzlu topraklarda yetişen bir çalı türü (ÖS 251). (kötür+kara) kötür: Deri hastalığı, uyuz (KTTTS 324).

tazkara: Hayvanlara faydalı otların bir türü (ÖS 370). (taz+kara) taz: 1. Saç kıran hastalığı 2. Kel (KTTTS 511).

Renk adı ve hastalık adı

aşsoқта - ежа: Halk arasında domuz ayrığı bu adla bilinmektedir. Bu bitki tarğaqşöp adıyla da bilinmektedir (ÖS 30). (aş+soқта) soқта: Çıban özü (KTTTS 485).

1.1.9. Renk ve Nesne Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve nesne adı

aşbaypaқ: Besin değeri yüksek bitkilerden biri. Kaynakta özellikle devenin tükettiği bir bitki olarak belirtilmektedir (ÖS 21). (aş+ baypaқ) baypaқ: 1. Yün çorap 2. Mesh (KTTTS 73).

aşdäri - рапонтикум: Раратыагиллерден deve dikenine benzeyen bir bitki türü. Ağrısı olan ya da yaralanan ayı bu bitkinin kökünü kazarak yemekte ve iyileşmektedir. Bu nedenle bu bitki ayudäri ya da ayudäñ aş därisi adlarıyla da geçmektedir (ÖS 24, 58). (aş+däri) däri: İlaç (KTTTS 122).

aşjelek¹ - петрушка: Maydanoz. Bu bitki ağızlara göre jelken, aşjelken, zärjaba adlarıyla da Kazak Türkçesinde geçmektedir (ÖS 24). (aş+jelek) jelek: Genç hanımların başlarına örttükleri örtü, püskül (KTTTS 172).

aşjelek²: bk. aşjelkek (ÖS 25).

aşjelek³ - козлотородник: Yemlik. Bu bitki jelkek adıyla da geçmektedir (ÖS 144)

aşkuwray¹ - псоралея: Katran yoncası (ÖS 27). (aş+kuwray) kuwray: Üfleli bir çalgı (KTTTS 327).

aşkuwray²- мордовник: Mavi tonlarında olan topuz dikenini, tüysüz topuz dikenini. Bu bitki laқsa adıyla da geçmektedir (ÖS 280).

aşmıramır - Beyaz renkli, ince kabuklu bir karpuz türü (ÖS 29). (aş+mıramır) mıramır: Mermer.

aşnabat: bk. aşnawat (ÖS 29). (aş+nabat) nabat: Bir tür akide şekeri (KTTTS 395).

aşnawat: Dışı beyaz tonlarında, yumuşak ve tatlı bir kavun türü. Bu kavun türü için aşnabat, äbinawat, añqatı adları da kullanılmaktadır (ÖS 29). (aş+nawat) nawat: Bir tür akide şekeri (KTTTS 398).

ağşelek¹: Ağaç adı (ÖS 33). (ağ+şelek) şelek: Kova (KTTTS 636).

ağşelek²: Civanperçemi (ÖS 33).

ğarajelim - ширица уа да бархатник: Tilkikuuruğu (ÖS 224). (ğara+jelim) jelim: Tutkal (KTTTS 173).

ğarakeney: Kumlu topraklarda yetişen, büyüklüğü 15-20 cm. kadar, havuca benzeyen, dışı kara, içi beyaz bir bitki türü. Bu bitki ğaraney adıyla da geçmektedir (ÖS 227). (ğara+keney) keney: Ufak, hafif aşık kemiği (KTTTS 228).

ğarakuwray - конопля: Kenevir. Bu bitki kenepşöp adıyla da geçmektedir (ÖS 226). (ğara+kuwray) kuwray: Üflemeli bir çalgı (KTTTS 327).

ğaramala - гледичия: Yabanî keçiboynuzu ağacı (ÖS 227). (ğara+mala) mala: Tırmık (KTTTS 365).

ğarapışak - эминимум: Yılanbacağı. Bu bitki küşala adıyla da geçmektedir (ÖS 229). (ğara+pışak) pışak: Bıçak (KTTTS 447).

Nesne adı ve renk adı

ğazanğara: Karpuzun bir türü (ÖS 208). (ğazan+ğara) ğazan: Kazan, tencere (KTTTS 271).

mayğara: bk. ğarajuwsan (ÖS 285). (may+ğara) may: Yağ (KTTTS 362).

nayzağara - солянка олиственная уа да многолистная: Yapracağının şekli neşterin ucuna benzeyen su bitkisi (ÖS 302). (nayza+ğara) nayza: Mızrak (KTTTS 395).

1.1.10. Renk Adlarının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve renk adı

ağğubañ: bk. ağğobañ (ÖS 27). (ağ+ğubañ) ğubañ: 1. Beyazımtırak, kır 2. Boz (KTTTS 328).

ağsarı¹ - сведа мелколистная: Cirim otunun bir türü, ince cirim otu (ÖS 30). (ağ+sarı) sarı: Sarı renk (KTTTS 470).

ağsarı²: Darının bir türü (ÖS 30).

ağsur - граб: Gürgen ağacı (ÖS 30). (ağ+sur) sur: Bozca, bozumsu renk (Özdemir 2015:192).

ağşañkan: Küçük, güzel ve beyaz bir çiçek (ÖS 33). (ağ+şañkan) şañkan: Bembeyaz, sütbeyaz (KTTTS 628).

1.1.11. Renk ve Bulunulan Yerin Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve bulunulan yerin adı

aķķayrañ - подбел: Biberiyenin bir türü, bataklık biberiye (ÖS 26). (aķ+ķayrañ) ķayrañ: Derin olmayan sığ yer (KTTTS 275).

aķtomar - ремень низкий: bk. aķtamır (ÖS 31). (aķ+tomar) tomar: Sulak sazlık yer (KTTTS 542).

Bulunulan yerin adı ve renk adı

sortañķara - кресс: Turpgillerden tere (ÖS 356). (sortañ+ķara) sortañ: Tuzlak, kuru arazi (KTTTS 488).

1.1.12. Renk Adı ve Doğayla İlgili Terimlerin Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve doğayla ilgili terim

aķjañbırık - (белый гриб-боровик): Büyük şapkalı bir mantar türü, çörek mantarı. Kazak Türkçesinde bu mantar cinsi için *jañbırķulaķ* adı da geçmektedir (ÖS 24- 136). (aķ+jañbır+ık) jañbır: Yaęmur (KTTTS 161).

aķsawle - аератум ya da долгоцветка: Vapur dumanı çiçeği (ÖS 30). (aķ+sawle) sawle: 1. Işın, ışık, şule 2. Parıltı (KTTTS 476).

aķşataw - астрагал пескодрев: Gevenin bir türü (ÖS 33). (aķ+şa+taw) taw: Dağ (KTTTS 526).

aķşuwaķ - полынь ферганская: Yavşan ya da pelin otunun bir türü (ÖS 34). (aķ+şuwaķ) şuwaķ: Işın, ışık (KTTTS 646).

1.1.13. Renk ve Zaman Bildiren Adın Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve zaman bildiren terim

aķjıl: bk. aķjal (ÖS 25). (aķ+jıl) jıl: Yıl, sene (KTTTS 190).

1.1.14. Renk ve Yaşanılan Yer Adının Birleşmesi Yoluyla Oluşan Bitki Adları

Renk adı ve yaşanılan yerin adı

aķşaoataw: bk. aķşataw (ÖS 33). (aķ+şa+otaw) otaw: 1. Evlenen kimsenin baba evinden ayrılıp kurduğu yuva 2. Ot yığını (KTTTS 420).

aķşatır¹ - бульденеж: Kartopu çiçeği (ÖS 33). (aķ+şatır) şatır: Çadır, otağı (KTTTS 632).

aķşatır² - таволга ya da спирея: Gülgillerden keçi sakalı (ÖS 33).

1.1.15. Sınıflandırması Yapılamayan Birleşik Yapıdaki Bitki Adları

ağbiyaw - зигалденус: bk. ağjürek (ÖS 23). (ağ+biyaw).

ağkodal - борец круглолистный: Dügün çiçeğigillerden kurtboğanın ilaç olarak kullanılan bir türü (ÖS 26). (ağ+kodal).

ağsewil: bk. ağ selew (ÖS 30). (ağ+sewil)

ağşoğan - сусак зонтичный: Su menekşesi (ÖS 34). (ağ+şoğan).

ğaradağan - вяз гладкий: Hercai karaağaç (ÖS 223). (ğara+dağan)

ğaradumbi: Uzun ve içi boş, erken çıkıp erken kuruyan bir bitki türü (ÖS 224). (ğara+dumbi)

ğarajarnağ - ревень туркестанский: Kuzukulağigillerden ravent, ışkın bitkisinin Türkistan'da yetişen bir türü (ÖS 224). (ğara+jarnağ).

ğaramesek: Yeşil renkli, gövdeli bir bitki (ÖS 227). (ğara+meseğ).

ğaramığ¹- гречиха: Karabuğday (ÖS 227-228). (ğara+mığ).

ğaramığ²: Yabanî kirazın bir türü (ÖS 228).

ğaramığşa- куколь: Karamuk (ÖS 228). (ğara+mığ+şa).

ğaraşiyırışık: Kazakistan'ın güneyinde yetişen, hayvanlar için çok faydalı otların biri (ÖS 231). (ğara+şiyırışık).

ğaratumar - траусопер: Eğrelti otunun bir türü, devekuşu eğrelti otu (ÖS 230). (ğara+tumar) tumar: Muska, tılsım, nazarlık (KTTTS 554).

ğaykıkara: Hayvanlar için besleyici bir bitki türü (ÖS 211). (ğaykıkara)

sirgeğara / sirkeğara - лепталеум: Hayvanların tükettiği, kara renkli, küçük taneli, başaklı kısa bir bitki türü (ÖS 369). (sirge+ğara) sirge: Buzağı ve dananın emmemesi için burnuna bağlanan şey. Sirke: 1. Bit yumurtası 2. Sirke (KTTTS 508).

1.2. Üç Kelimededen Oluşan Birleşik Yapıdaki Bitki Adları

1.2.1. Renk, Organ ve Bitki Adı Birleşerek Oluşan Bitki Adları

Renk adı + organ adı ve bitki adı

ağbasjoñışka (астрагал ветвистый): Geven bitkisinin bir türü. Bu bitki *taspa* ve *señgirlek* genel adıyla daha çok kullanılmaktadır (ÖS 22). (ağ+bas+joñışka) bas: Baş (KTTTS 79). joñışka: Yonca (ÖS 152).

ağbasjuwsan: Kırmızı, beyaz ve sarı tonlarındaki civanperçemi. Kazak Türkçesinde civanperçemi *miñjapıraq* genel adıyla daha çok geçmektedir (ÖS 22). (ağ+bas+juwsan) bas: Baş (KTTTS 79). juwsan: Pelin otu (ÖS 157).

ağbaşşalğın (беломятлик): Çayırlık arazide yetişen çok yıllık ot, çayır türü (ÖS 22). (ağ+baş+şalğın) bas: Baş (KTTTS 79). şalğın: İt kuyruğu (ÖS 442).

ağbaşşöp¹ (карелиния): Kurak yerlerde yetişen, başı tüylü bitki türü. *ağbas*, *tawıkbas* adıyla da geçer (ÖS 22). (ağ+baş+şöp) bas: Baş (KTTTS 79). şöp: Ot (KTTTS 645).

ağbaşşöp² (тысячелистник): Civanperçemi (ÖS 22).

ağbaşşöp³: bk. ağbaşkuwray (ÖS 23).

ağқанатşöp: bk. ağқанат (ÖS 26). (ağ+қанат+şöp) қанат: Kanat (KTTTS 284). şöp: Ot (KTTTS 645).

ağtamağgül: bk. aqtamağ (ÖS 30). (ağ+tamağ+gül) tamağ: Boğaz, imik (KTTTS 517). gül: Çiçek (KTTTS 113).

қараbaşşöp¹ - черноголовник: Yara otu (ÖS 220). (қара+baş+şöp) bas: Baş (KTTTS 79). şöp: Ot (KTTTS 645).

қараbaşşöp²: Bir tahıl türü, darıcan. Bu bitki için *қонақ* adı da geçmektedir (ÖS 220).

1.2.2. Renk, Hayvan ve Bitki Adı Birleşerek Oluşan Bitki Adları

Renk adı + hayvan adı ve bitki adı

ağeşkiniñjapırağı: Taşlı yerlerde yetişen besleyici, dikenli bitkilerin bir türü. Bu bitkiyi beyaz renkli keçiler yemekte ancak karakeçiler tüketmemektedir. Bu nedenle bu ismi alan bitkiye bazen ağjapıraq² bazen de eşkişjapıraq adları kullanılmaktadır (ÖS 24). (ağ+eşki+nin+japırağı) eşki: Keçi (KTTTS). japıraq: Yaprak (KTTTS 162).

ağkuwgül: bk. ağ tuñgiyık (ÖS 27). (ağ+kuw+gül) kuw: Kuğu (KTTTS 325). gül: Çiçek (KTTTS 113).

ağkuwotı - полевица белая: Tavus otunun bir türü (ÖS 27). (ağ+kuw+otı) kuw: Kuğu (KTTTS 325). ot: Ot (KTTTS 419).

1.2.3. Renk, Organ ve Nesne Adı Birleşerek Oluşan Bitki Adları

Renk adı + organ adı ve nesne adı

ağbaşkuwray (желтушник): Zarife otunun türü. Kazak Türkçesinde *sarbaşşöp* adıyla da bilinir (ÖS 22). (ağ+baş+kuwray) bas: Baş (KTTTS 79). kuwray: Üflemler bir çalgı (KTTTS 327).

1.2.4. Renk ve Bitki Adları Birleşerek Oluşan Bitki Adları

Renk adı + bitki adı ve bitki adı

aqtaspaşöp: bk. aqtaspa (ÖS 31). (ağ+taspa+şöp) aqtaspa: Geven bitkisi (ÖS 388). şöp: Ot (KTTTS 645).

1.2.5. Renkler ve Bitki Adı Birleşerek Oluşan Bitki Adları

Renk adı + renk adı ve bitki adı

aqsarıgül - кастилля: Canavar otugillerin bir türü (ÖS 30). (ağ+sarı+gül) sarı: Sarı (KTTTS 470). gül: Çiçek (KTTTS 113).

aqsurgül - лойдия: Zambağın bir türü (ÖS 30). sur: Boz, gri, kül ya da duman rengi (KTTTS 497). gül: Çiçek (KTTTS 113).

2. Sıfat Tamlaması Yapısında Kullanılan Bitki Adları

2.1. Renk Adlarının Doğrudan Sıfat Görevinde Kullanıldığı Yapılar

Renk adı ve bitki adı

Bu bölümdeki bitkilerin açıklamasında adı geçen bitki, sadece renginden dolayı bu adı aldığı için rengin yanında geçen bitki türü tekrar açıklanmamıştır. Niteleme görevinde kullanılan ak ve kara renk adları, burada sadece bitkinin rengini belirtmektedir.

ağ aqatsiya - акация белая: Çiçekleri beyaz renkte olan akasya; beyaz çiçekli yalancı akasya (ÖS 21).

ağ alma - яблоня белая: Elmanın bir türü (ÖS 39).

ağ almurt - груша: Armudun bir türü (ÖS 40).

ağ ayrawıq - вейник ложнотростниковый ya da ложнокамышовый: Kandıra otunun su kenarlarında, kumlu topraklarda yetişen bir türü. Bu bitki ağ battawıq adıyla da geçmektedir. (ÖS 20- 80).

ağ baraq - соляноколосник белая: Tuzlu topraklarda yetişen 1-2 m. boylarında, yarım çalılardan beyazımsı renkteki bir türü (ÖS 76).

ağ biyday - пшеница белая: Buğdayın beyaz renkli bir türü (ÖS 88).

ağ biydayıq - пырейник: Yabanî arpanın bir türü (ÖS 89).

ağ ermen - полынь горкая ya da вермут: Pelin otunun beyazımsı, gri renkteki türü (ÖS 127).

ağ itjüzim - переступень белый: Şeytan şalgamı, bryonia olarak bilinen bitkinin beyaz meyveli türü (ÖS 175).

ağ izen - кохия ya da изень: Bassia adıyla bilinen bir kısa çalı türü (ÖS 173).

- aķ jalbız** - мята белая: Bahçe nanesi (ÖS 131).
- aķ jelimbaz** - дрема белая: Nakil çiçeklerinin bir türü, gıcığıcı (ÖS 145).
- aķ juwa** - лук дикий молочноцветный: Çöl ve dağlık alanlarda yetişen, yeşil soğana benzeyen yabanî türdeki kış soğanı ya da yeşil soğan türü (ÖS 154).
- aķ juwsan** - полынь белая ya da камфорная: Yavşan ya da pelin otu olarak bilinen bitkinin beyazımsı renkteki türü (ÖS 157).
- aķ jügeri¹** - кукуруза белая: Mısırın beyaz renkteki bir türü (ÖS 163).
- aķ jügeri²** - сорго: Buğdaygillerden bir yem bitkisi, sorgum adlı tahılın bir türü (ÖS 164).
- aķ jüzgen** - жузгун белокорий: Çöl ve kumlu topraklarda yetişen 1,5-2 m. boylarındaki kısa çalılardan bir türü (ÖS 164).
- aķ kañbaķ** - качим метельчатый: Çöven otunun bir türü olan bahar yıldızı (ÖS 219).
- aķ karağan** - акация белая: Çiçekleri beyaz renkli bir akasya türü (ÖS 223).
- aķ karağay** - сосна: Çam ağacının bir türü (ÖS 221).
- aķ karbız** - арбуз белый: Karpuzun beyaz renkli bir türü (ÖS 232).
- aķ kawın** - дыня белая: Kabuğu beyazımsı renklerdeki kavun türü (ÖS 238).
- aķ kayıñ** - береза белая: Huş ağacının gövdesi beyaz ve uzun olan bir türü (ÖS 211).
- aķ kışa** - горчица белая: Hardalın yabanî bir türü, akhardal (ÖS 278).
- aķ kışı**: bk. aķ kışa (ÖS 278).
- aķ korğasın** - борец джунгарский: Düğün çiçeğigillerden kurtboğanın uzun saplı bir türü (ÖS)
- aķ köde**: Rengine göre sorguç otu bazen bu adı da almaktadır (ÖS 192).
- aķ lalagül** - кувшинка белая: bk. aķ tuñgiyık (ÖS 280).
- aķ läyli** - просвирник мавританский: Ebegümececinin beyaz çiçekli bir türü (ÖS 282).
- aķ meñduwana** - белена белая: Van otunun bir türü (ÖS 293).
- aķ miya** - солодка белая: Baklagillerden çalımsı bir bitki olan meyanın beyaz çiçekli bir türü (ÖS 294).
- aķ örik** - абрикос белый: Meyvesi beyaz renkte olan bir kayısı türü (ÖS 313).
- aķ rawğaş** - ревень низкий: Kuzukulağigillerden ravent, ışkın bitkisinin beyaz çiçekli bir türü (ÖS 320).
- aķ rawşan** - роза белая: Gülün bir türü, beyaz gül (ÖS 321).
- aķ samırsın**: Köknar ağacı (ÖS 221).
- aķ sañrawqulaķ** - гриб белый: Mantarın büyük, beyaz ve yenilebilen bir türü (ÖS 328).

aķ sasır - ферула белая: Maydanozgillerden akşır otunun, çiçeği beyazımsı renkte olan t¼r¼ (ÖS 340).

aķ sebız - морковь белая: Havucun beyaz renkteki t¼r¼ne verilen ad (ÖS 343).

aķ seksewil - саксаул белый: Seksevil ağacının beyaz renkli t¼r¼ (ÖS 346).

aķ selew: Sorguç otu (ÖS 347).

aķ sıttan - переступень белый: bk. aķ itj¼zim (ÖS 368).

aķ sulı - овес белый: Yulafın bir t¼r¼, beyaz yulaf (ÖS 361).

aķ suwotı - полевица белая: Tavus otunun bir t¼r¼ (ÖS 361).

aķ s¼yrik: Yeni yetişen genç kamişın sarı beyaz renkli bir t¼r¼ (ÖS 363).

aķ şağır - чагырь белая: Yavşan otunun beyazımsı bir t¼r¼ (ÖS 437).

aķ řalđın - тимофеевка степная: İt kuyruğunun bir t¼r¼ (ÖS 442).

aķ řeņgel - шингиль белый ya da галимодендрон: Kurak yerlerde yaşayan dikenli, sarı g¼m¼ř gibi parlak, kısa çalı t¼r¼ (ÖS 449).

aķ řırtıldaķ: Kavunun beyaz renkli bir t¼r¼ (ÖS 467).

aķ şilik - ива розмаринолистная: Salix rosmarinifolia adlı bitkinin beyazımsı renkteki t¼r¼ (ÖS 472).

aķ şiy - чий блестящий: Meyveli bir çalı t¼r¼ (ÖS 451).

aķ tal - ива белая: Ak s¼đ¼t, s¼đ¼d¼n en iri t¼r¼ (ÖS 371).

aķ tamırdäri - чемерица белая: Beyaz öpleme otu (ÖS 375).

aķ tarı - просо посевное: Darının bol mahsul veren, tercih edilen bir t¼r¼ (ÖS 385).

aķ tawķalaķay - яснотка белая: Beyaz ballıbaba (ÖS 392).

aķ terek - тополь белый ya da серебристый: Akkavak ağacı (ÖS 400).

aķ toraņđı - туранга белая: Çölde yetişen kavak ağacının beyazımsı renkteki bir t¼r¼ (ÖS 404).

aķ torđayotı - петросимония белая: Tuzcul otların sarı beyaz bir t¼r¼ (ÖS 405).

aķ torlama: Kavunun dışı beyazımsı yeşil renklerdeki t¼r¼ (ÖS 406).

aķ tuņđiyıķ - қувшинка белая: Beyaz nil¼fer (ÖS 408).

aķ tut - шелковица белая: Bayaz dut (ÖS 409).

aķ t¼yejoņıřķa - донник белый: Ak taş yoncası (ÖS 412).

aķ uwķorgasın: bk aķ ķorgasın (ÖS 425).

aķ üyeņki - клен белый: Ak ağaç, dağ akçaağacı (ÖS 429).

- qara alma** - яблоня: Elmanın bir türü (ÖS 39).
- qara arşa** - можжевельник казакский: Ardıcın bir türü, sabin ardıcı (ÖS 51).
- qara ayubadam** - бузина черная: Kara mürver (ÖS 57).
- qara baraq** - соляноколосник черный ya da каспийский: Tuzlu topraklarda yetişen 1-2 m. boylarında, yarım çalılardan kahve ve siyah renklerdeki türü (ÖS 76).
- qara barqın**: Çorak yerlerde yetişen, kahve ve siyah renklerdeki otsu bitki (ÖS 76).
- qara basıpaldı**: Kavunun kabuğu koyu renkli bir türü (ÖS 78).
- qara bede** - клевер черный: Yabanî yonca (ÖS 83).
- qara biydayıq** - пырейник ползучий: Yabanî arpanın bir türü (ÖS 89).
- qara burış** - перец черный: Karabiber (ÖS 220).
- qara ermen**: полынь горкая ya da вермут: Pelin otunun kahve ve siyah renkteki uzun bir türü (ÖS 127).
- qara güläbi / küläbi** - гуляби черная: Kavunun en lezzetli ve dışı yeşil-kahve renklerdeki türü (ÖS 112).
- qara ırğay** - кизильник черноплодный: Dağ muşmulasının kara meyveli türü (ÖS 473).
- qara juwsan** - полынь черная, малоцветковая ya da чернобыльник: Yavşan ya da pelin otu olarak bilinen bitkinin kahverengi türü (ÖS 158-159).
- qara жүзген** - жузгун приземистый: Çöl ve kumlu topraklarda yetişen 1,5-2 m. boylarındaki kısa çalılardan siyah renkteki türü (ÖS 164).
- qara qañbaq** - качим степной: Çöven otunun kurak yerlerde yetişen bir türü (ÖS 219).
- qara qandağaş** - ольха черная: Adi kızılağaç (ÖS 216).
- qara qarağay**: Rengine göre çam ağacının bir türü (ÖS 221).
- qara qaraqat** - смородина чёрная: Siyah Frenk üzümü (ÖS 225).
- qara qarbiz** - арбуз черный: Karpuzun kara renkli bir türü (ÖS 232).
- qara qawın**: Kabuğu kara renkteki kavun türü (ÖS 238).
- qara qayıñ** - береза черная: Huş ağacının gövdesi kahve ve kara renkteki türü (ÖS 211).
- qara kızğaldaq** - тюльпан черный: Siyah lale (ÖS 264).
- qara kıyaq** - колосняк: Buğdaygillerden leymus adlı bitkinin bir türü. Bu bitki butaqtı kıyaq adıyla da geçmektedir (ÖS 241).
- qara қоға** - рогоз узколиственный: Su bitkisi olan hasır otunun bir türü. Bu bitki taspa қоға ve jinişke jarıpaqtı қоға adlarıyla da geçmektedir (ÖS 243).
- qara қоғır** - водосбор карелина: Dügün çiçeğigillerden hasekiküpesinin bir türü (ÖS 244).

- qara mawıt**: Kaynakta atın severek tükettiği bir bitki olarak geçmektedir (ÖS 291).
- qara meñduwana** - белена черная: Kara banotu (ÖS 293).
- qara ämire**: Kavunun kabuğu koyu renkli bir türü (ÖS 63).
- qara moyıl** - черемуха черная: Kuş kirazının siyah türü (ÖS 296).
- qara rawşan** - роза черная: Karagül, siyah gül (ÖS 321).
- qara sağan** - гирченсония: Sirkengillerden bir bitki türü (ÖS 323).
- qara samırsın** - пихта сибирская: Sibiryä köknarı (ÖS 327).
- qara seksewil** - саксаул черный: Seksewil ağacının kara türü (ÖS 346).
- qara sora** - сведа высокая: Cirim otu (ÖS 354).
- qara sulı** - овес черный: Yulafın bir türü, kara yulaf (ÖS 361).
- qara şağır** - чагырь черный: Yavşan otunun kara renkli türü (ÖS 437).
- qara şeñgel** - шингиль чернобурый: Kurak yerlerde yetişen dikenli, kısa çalı türünün kahverengi ve kara rengi (ÖS 449).
- qara şomır** - редька черная: Karaturp türü (ÖS 456).
- qara tal** - ива чернотал: Söğüdün su kıyılarında yetişen, boyu 4-6 metreye kadar uzanan bir türü (ÖS 372).
- qara tamırdäri** - чемерица черная: Çöpleme otunun kara rengi (ÖS 375).
- qara terek** - тополь черный ya da осокорь: Karakavak (ÖS 400).
- qara torañğı** - туранга черная: Çölde yetişen kavak ağacının kabuğu yeşil ve gri renklerdeki türü (ÖS 404).
- qara torğayotı** - петросимония черная: Tuzcul otların sapı koyu renkli bir türü (ÖS 405).
- qara torlama**: Kavunun dışı kara- yeşil renklerdeki türü (ÖS 406).
- qara turıp** - редка черная: Karaturp (ÖS 409).
- qara tut** - шелковица черная: Karadut (ÖS 409).
- qara uwqorğasın** - борец кара-кульский: Kurtboğanın çok büyük bir türü (ÖS 425).
- qara üyeñki** - клен черный ya da черноклен: Akçağacın kabuğu kahve ve siyah renkteki türü, Tatar akçağacı (ÖS 429).
- qara zerek** - барбарис продолговатый: Amberbaris, diken üzümü, karamuk, kadıntuzluğu adlarıyla bilinen meyveli çalı (ÖS 170).

2.2. Renk Adının Organ Adıyla Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar

Renk adı + organ adı ve bitki adı

ağayak biydayık: bk. ağ biydayık. Ağızlardaki bir kullanım (ÖS 89).

ağbas bede - клевер белый: Üç yapraklı bitki, yonca, ak üçgül (ÖS 83).

ağbas biyday - пшеница белоголовка: Buğdayın bir türü (ÖS 88).

ağbas kapusta - капуста белокапчаный: Lahananın başı iri ve beyaz renkli en yaygın türü (ÖS 180).

ağbas selew: bk. ağ selew (ÖS 347).

ağbas şalgın: bk. ağ şalgın (ÖS 442).

ağbas tüyejoñışka: bk. ağ tüyejoñışka (ÖS 412).

ğara kuynık biyday: Buğdayın bir türü (ÖS 88).

ğarabas biyday: Buğdayın bir türü (ÖS 88).

ğarabas şalgın: bk. ğarabas (ÖS 220).

2.3. Renk Adının Renk Adıyla Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar**Renk adı + renk adı ve bitki adı**

ağ kızıl kekire - горчак алый: Kekre dikeninin çiçeğinin beyaz ve kızıl renkte olan bir türü (ÖS 184).

ağsarı joñışka: bk. sarıbas jonişka (ÖS 152).

ağsarı kıtırot - скабиоза бледно-желтая: Uyuz otunun bir türü (ÖS 251).

ğara ala küläbi / güläbi - гуляби черная: Kavunun dışı kara bir türü (ÖS 112- 202).

ğara kıoñır zire - тмин темно красный: Kimyonun bir türü (ÖS 171). kıoñır: Kahverengi (KTTTS 318).

2.4. Renk Adının Eklerle Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar**Renk adı + ek ve bitki adı**

ağşıl sekpilgül - рябчик бледноцветный: Ters lalenin bir türü (ÖS 346).

ağşıl tal - ива трехтычинковая: Badem yapraklı söğüt (ÖS 371).

2.5. Renk Adının Bitki Bölümlerine Verilen Adlarla Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar

Renk adı + bitki bölümlerine verilen ad + ek ve bitki adı

aķ sabaktı taspa - астрагал белостебельный: Gevenin sapı beyaz olan bir türü (ÖS 388).
sapak: sap (KTTTS 457). taspa: Geven (ÖS 388).

ķara jemisti Őeten - рябина черноплодная: Kara meyveli üvez ağacının bir türü (ÖS 450).
jemis: Yemiş (KTTTS 174). Őeten: Üvez ağacı (ÖS 450).

2.6. Renk Adının Bitki Adlarıyla Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar

Renk adı + bitki adı ve bitki adı + ek

ķara ķođa taspası - астрагал каракутинский: Hasır otunun arasında yetişen geven otu (ÖS 388).
ķođa: Hasır otu (ÖS 242). taspa: Geven (ÖS 388).

2.7. Renk Adının Kadınları İfade Eden Terimlerle Birleşerek Sıfat Tamlaması Oluşturduğu Yapılar

Renk adı + kadınları ifade eden terim ve bitki adı

aķtoķal biyday - пшевица безостая: Halk arasında buğdayın bir türü için kullanılan ad (ÖS 31, 88).
aķtoķal: Buğdayın kılçiksız bir türü (ÖS 31).

3. Belirtili İsim Tamlaması Yapısında Kullanılan Bitki Adları

Hayvan adı + ek + renk adı ve nesne adı + ek

ayudiń aķ dārisi: bk. aķdāri (ÖS 58). ayu: Ayı (KTTTS 58). dāri: İlaç (KTTTS 122).

4. Renk Adına Ek Getirilerek Türetilen Bitki Adları

aķtıķ: bk. kılķan boz (ÖS 31). (aķ+tıķ).

ķaraĝan¹ - карагана: Caragana bitkisi (ÖS 222). (ķara+ĝan)

ķaraĝan² - акация: Akasya (ÖS 223).

ķaraĝay¹ - сосна: Çam ağacı (ÖS 221). (ķara+ĝay)

ķaraĝay² - ель: Ladin ağacı. Bu ağaç ŐırŐa adıyla da geçmektedir (ÖS 222).

ķarakey: bk. ķarakeney (ÖS 225). (ķara+key).

ķaraman - вяз: Karaaĝaç. Bu bitki ŐegirŐin adıyla da geçmektedir (ÖS 227). (ķara+man).

4. Sonuç

Kazak Türkçesinde bitki adlarının zengin söz varlığına sahip olduğu görülmüştür. Bitki adlarının sayısının fazla olması, bitki çeşitliliği ve aynı bitkinin farklı türlerinin ve adlarının bulunmasıyla ilgili bir durumdur. Kazak Türkçesinde farklı adlandırmaların dildeki çokluğu coğrafyanın geniş olması ve ağız özelliklerinin farklılık göstermesiyle de ilgilidir.

Çalışmada renk adı olarak çok sık kullanıldığı ve Türk kültüründe özel bir yeri bulunduğu için sadece ak ve kara renk adlarının kullanımı yoluyla oluşan bitki adları ele alınmıştır. Taranan eserde 174 ak, 140 kara renk adının kullanımı yoluyla oluşan 314 bitki adına rastlanmıştır. Tespiti yapılan bu bitki adlarının büyük bir kısmının birleşik kelime yapısında ve sıfat tamlaması yapısında olduğu görülürken bir kısmının doğrudan renk adına ek getirilerek bitki adının oluşturduğu görülmüştür. Tek bir örnekte de belirtili isim tamlaması yapısının kullanıldığı görülmüştür.

Ak ve kara renk adlarının geçtiği bitki adlarının büyük çoğunluğu iki ya da üç kelimenin yan yana getirilmesiyle oluşmuştur. Bu kelimeler çalışmada sınıflandırılmış ve bu kelimelerin çeşitli türdeki adlar olduğu görülmüştür. Bu adlar: Renk adı, bitki adı, hayvan adı, organ adı, hastalık adı, nesne adı, bitki bölümlerine verilen ad, vücut bölümlerine verilen ad, bir özelliği belirten ad, kadınları ifade eden ad, bulunulan ve yaşanılan yerin adı, zaman bildiren ad ve doğayla ilgili terimler.

Birleşik isim yapısında olan bitki adlandırmaları iki şekilde oluşmaktadır. İlk grup iki kelimedenden oluşan birleşik yapılar, ikinci grup ise üç kelimedenden oluşan birleşik yapılardır. Birleşik yapılarda kullanılan ak ve kara renkleri bazen bitkinin renginden dolayı kullanılmış bazen ise bu renkler kelimenin anlamını tamamen değiştirerek yeni bir ad üretmiştir.

Sıfat tamlaması yapısında bulunan bitki adlarında ak ve kara renk adlarının yanına çoğu zaman bir bitki adı getirilerek bitkinin rengi vurgulanmıştır. Sıfat tamlaması yapısında olan bitki adlarında geçen ak ve kara renkleri bazen doğrudan bitkinin rengini belirtmek için kullanılmış bazen ise bu renkler çeşitli ekler alarak ya da çeşitli kelimelerle birleşerek bitkinin bir özelliğini nitelendirmiştir.

Çalışmada renk adına çeşitli ekler getirilerek bitki adlarının oluşturulduğu örnekler de tespit edilmiştir. Bu bölümde sadece 5 örnek yer almaktadır. Çalışmada ak ve kara renk adının doğrudan bir bitkiyi temsil ettiği örneklere rastlanmamıştır. Kazak Türkçesi bitki adlarında renk adları arasından en çok ak ve kara renk adlarının kullanılıyor olması kültürde ve dilde bu iki rengin önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Türk lehçelerinden biri olan Kazak Türkçesindeki ak ve kara renk adlarıyla oluşan bitki adları söz varlığının ortaya çıkarılması dilbilim alanına ve çeşitli bilimsel alanlara da katkı sağlayacaktır. Tabii ki sadece ak ve kara renk adlarıyla oluşan bitki adlarının ortaya çıkarılması yeterli değildir. Diğer renklerin kullanıldığı hatta farklı türdeki sözcüklerin kullanımlarıyla oluşan bitki adları söz varlığının da ortaya çıkarılması ve hatta diğer Türk lehçelerinde kullanılan bitki adlandırmaları söz varlığının da ortaya çıkarılması dilbilim alanı için büyük önem arz etmektedir.

Kısaltmalar

- (KTTTS): Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü.
(ÖS): Ösümdik Atavlarının Tüsümdürme Sözüdüğü.
bk: bakınız.

Kaynakça

- Aksan, D. (1978). *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*. (Ana Çizgileriyle), Ankara: AÜDTCF Yayınları.
- Alkayış, F. (2007). *Türkiye Türkçesinde Bitki Adları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayan, E. ve İnce, A. (2015). "Kazak Türkçesinde Kök ve Buna Bağlı İfadeler" Akademik Bakış Dergisi, Türk Dünyası Kırgız- Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat, Kırgızistan, S. 47 (Ocak), s.190- 198.
- Bayraktar, N. (2014). "Türkçede Kişi Adlarında Renk Adları". Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, S. 1-1 (Ocak), s.1-15.
- Baytop, T. (2007). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları, 3. Baskı.
- Gündüzöz, S. (2003). "Kuranda Renklerin Büyülü Gücü - Semiotik Bir İnceleme-" Ekev Akademi Dergisi S. 16, s. 71-84.
- Januzakov, T. (1999). *Kazak Tilinin Sözüdüğü*. Ulttk Gılım Akademiyası A. Baytursınulı Atındağı Til Bilimi İnstituti, Almatı: Dayk- Press Baspası.
- Kaliyev, B. (2012). *Ösümdik Atavlarının Tüsümdürme Sözüdüğü*, Almatı: Sardar Baspa Üyi.
- Kaplankıran, D. (2016a). "Kazak Türkçesinde Hayvan Adlarıyla Oluşturulan Bitki Adlandırmaları Üzerine" *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 5(3), Erzurum: s. 1161-1181.
- Kaplankıran, D. (2016b). "Kazak Türkçesinde Organ ve Vücut Bölümlerine İlişkin Adlarla Oluşturulan Bitki Adlandırmaları", *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu Armağanı. Volume 11/15 Summer, s. 263-300.
- Kaplankıran, D., Kaplankıran, İ. (2017). "Kazak Türkçesinde Geçen Kuş Adları ve Onların Sistematiğı Üzerine", *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Prof. Dr. Tahsin Aktaş Armağanı. Volume 12/5, s. 217-250.
- Koç, K., Bayniyazov, A., Başkapan, V. (2003). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

-
- Küçük, S. (2010). "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", *Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı Bilig*, S. 54 s. 185-210.
- Kütük, A. (2014). "İslam/ Türk Devlet ve Toplum Geleneğinde Renkler ve Anlamları", *Türkiyat Mecmuası* C. 24 (Güz), s. 132-170.
- Ögel, B. (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş*. C. VI. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi*. II, Ankara: Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Önler, Z. (2004). "XIV.-XV. Yüzyıl Tıp Metinlerinde Türkçe Bitki Adları", *Kebikeç* S. 18, İstanbul, s. 273-301.
- Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts
ET: 03.03.2017.
- Uçar, İ. (2013). "Kavram-Çağrışım-Kelime" Bağlamında Bitki Adlarına Anlam Bilimsel Bir Yaklaşım", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/1 Winter, Ankara: s. 2671-2683.